

[عبدالحسین طالی]

در سال ۱۴۲۲ کتاب حدیث الثقلین (تحقیق و نشر قم: مدرسه باقر العلوم (عج)) انتشار یافت که در نوع خود کاری ابتکاری و جامع به شمار می‌آید. این یادداشت، مروری است بر مباحث این کتاب که امید است اهل تحقیق را به کار آید، و ضرورت رجوع به این کتاب را در پژوهش‌های مربوط به امامت، یادآور شود.

توضیح این که در این کتاب، حدیث ثقلین به ۵۸۷ روایت بر اساس ۱۸۰ کتاب از کتب عامّه (فهرست آنها در صفحات ۵۵۷ تا ۵۷۲) از ۶۳ صحابی و تابعی (فهرست آنها در صفحات ۵۰۳ تا ۵۰۷) نقل شده است. در خلال این روایات، ۴۱ آیه نیز تفسیر شده (فهرست آنها: ص ۴۴۳ - ۴۴۸) که وجهه قرآنی این کتاب را نشان می‌دهد.

اول. مکانهای صدور حدیث

- ۱- بعد از محاصره طائف؛
- ۲- بعد از بازگشت از طائف؛
- ۳- حجة الوداع [در کنار زمزم/ در عرفات / در مسجد خیف]؛
- ۴- در غدیر خم؛
- ۵- در مدینه [مسجد/ خانه پیامبر] (ص ۲۳ - ۲۶)؛

دوم. زمانهای صدور حدیث

- ۱- حجة الوداع - روز عرفه؛
- ۲- حجة الوداع - روز غدیر؛
- ۳- اواخر عمر. (ص ۲۹ - ۳۰)؛
- ۴- بعد از فتح مکه (ص ۳۳).

سوم. نکات در الفاظ حدیث

- ۱- اِنِّیْ قَدْ تَرَكْتُ فِیْكُمْ / تَارَكْتُ فِیْكُمْ / خَلَّفْتُ فِیْكُمْ / مَخَلَّفْتُ فِیْكُمْ (ص ۴۳-۶۶)؛
- ۲- اَوْصِیْكُمْ بِکِتَابِ اللّٰهِ وَعِتْرَتِیْ (ص ۶۷ - ۶۸)؛
- ۳- اِتْمَامُ حُجَّتِ:
- الف) وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَیْكُمْ الْقَوْلَ مَعذِرَةً لِّیْكُمْ (ص ۷۰)؛

- (ب) ألا هل بلغت؟ اللهم اشهد! فلا ترجعوا بعدى كفاراً، يضرب بعضكم
أعناق بعض (ص ۷۰ - ۷۲)؛
(ج) فما أنتم قائلون؟ (ص ۷۲ - ۷۳)؛
(د) فانظروا كيف خلقتهموني فيهما (ص ۷۳ - ۷۴)؛
(هـ) وأنا أشهد (ص ۷۵).

چهارم. اوصاف مشترک در ثقل

- ۱- أنهما الثقلان (ص ۷۹ - ۹۴)؛
- ۲- انهما خليفتان للنبي (ص ۹۴ - ۱۰۰)؛
- ۳- مثلهما مثل سفينة نوح (ص ۱۰۱ - ۱۰۲)؛
- ۴- عدم افتراقهما أبداً؛
- (الف) خبر دادن پیامبر از عدم افتراق آنها (ص ۱۰۳ - ۱۲۶)؛
- (ب) دعای پیامبر به عدم افتراق آنها (ص ۱۲۷ - ۱۳۰)؛
- (ج) خداوند عهد کرده و وعده داده به عدم افتراق آنها (ص ۱۳۱ - ۱۳۲)؛
- (د) خدای تعالی خبر داده به عدم افتراق (ص ۱۳۳ - ۱۳۹)؛
- ۱- هیچگاه منقضی و زائل نمی شوند (ص ۱۴۰ - ۱۴۲).

پنجم. واجبات امت در برابر دو ثقل

- ۱- أخذ: ان أخذتم به لن تضلوا (ص ۱۴۵ - ۱۴۹)؛
- ۲- تمسک: إن تمسکتُم به .... (ص ۱۵۰ - ۱۵۷)؛
- ۳- متابعت: لن تضلوا ان اتبعتموهما (ص ۱۵۸ - ۱۶۰)؛
- ۴- اعتصام: لن تضلوا بعدى ان اعتصمتم به (ص ۱۶۰)؛
- ۵- تقدّم و تأخّر از آنها جایز نیست: لا تتقدموهما فتهلكوا، ولا تفتروا عنهما
فتهلكوا. (ص ۱۶۱ - ۱۶۲)؛
- ۶- یاری آنها: ناصرهما لی ناصر و خادلهما لی خاذل (ص ۱۶۲).

ششم. چگونه جانشین پیامبر در مورد دو ثقل باشیم؟

فانظروا كيف تخلفوني فيهما؟ (ص ۱۶۳ - ۱۶۸) و مشابه آن پنج لفظ

هفتم. ثمرات متابعت کتاب و عترت

۱- اعتصام از ضلالت (ص ۱۷۱ - ۱۸۰)؛

۲- اعتصام از عمی وزل: لن تعمی أبصارکم، ولن تضلّ قلوبکم، ولن تزلّ
اقدامکم (ص ۱۸۱)؛

۳- اعتصام از هلاکت (ص ۱۸۲).

هشتم. سؤال و جواب دربارهٔ ثقلین

۱- سائل کیست؟

الف) خدا درباره آنها می‌پرسد: إن الله سائلکم کیف خلفتمونی (ص ۱۸۵)؛
ب) پیامبر درباره آنها می‌پرسد: انی سائلکم / انی سألتکم / ..... (ص ۱۸۶ -
۱۹۰)؛

۲- مسؤول کیست؟

الف) شخص پیامبر: انی مسؤول وأنتم مسؤولون (ص ۱۹۰)؛
ب) امت: إنکم مسؤولون (ص ۱۹۱ - ۱۹۲).

نهم. ثقلین در قیامت

۱- شناساندن حوض کوثر و ویژگی‌های آن (ص ۱۹۵ - ۲۰۰)؛

۲- کتاب و عترت توأمأ بر حوض وارد می‌شوند (ص ۲۰۰ - ۲۰۲)؛

۳- کتاب و عترت توأمأ بر حوض وارد می‌شوند مانند این دو انگشت من
(ص ۲۰۳)؛

۴- مردم در کنار حوض بر پیامبر وارد می‌شوند. (ص ۲۰۴ - ۲۰۶)؛

۵- در آنجا خداوند، از مردم می‌پرسد: کیف خلفتمونی فی کتاب الله وأهل
بیتی؟ (ص ۲۰۷)؛

۶- پیامبر نیز از مردم می‌پرسد. (ص ۲۰۸ - ۲۱۰)؛

۷- بعضی از اصحاب پیامبر در آنجا مفقود هستند و هر چه دنبال آنها
می‌گردند، پیدایشان نمی‌کنند، مانند گمشده‌ها. (ص ۲۱۱)؛

۸- پیامبر، سراغ آن اصحاب را می‌گیرد، می‌فرماید: یا رب أصحابی
أصحابی! گفته می‌شود: اینها پس از تو بدعت گذاشتند و دین تو را تغییر
دادند. (ص ۲۱۲ - ۲۱۳)؛

دهم. اوصاف قرآن در حدیث ثقلین

- ۱- ثقل اکبر یا ثقل اعظم (ص ۲۱۹ - ۲۲۴)؛
- ۲- هدایت و نور در آن است. (ص ۲۲۵ - ۲۲۸ و ۲۳۶ - ۲۴۰)؛
- ۳- جبل الله جبل محدود من أسماء إلى الأرض (ص ۲۲۹ - ۲۳۳)؛
- ۴- من أتبعه كان على الهدى (ص ۲۲۹ - ۲۳۳)؛
- ۵- سبب بین الله وخلقه. (ص ۲۳۴ - ۲۳۶).

یازدهم. وظایف امت در برابر قرآن

- ۱- تمسک به قرآن (ص ۲۴۴ - ۲۵۰)؛
- ۲- اخذ به قرآن (ص ۲۵۱ - ۲۶۰)؛
- ۳- پیروی قرآن. (ص ۲۶۱ - ۲۶۴)؛
- ۴- جایگزینی برای آن نجوید (ص ۲۶۵)؛
- ۵- به محکم آن عمل کنید و به متشابه آن ایمان بیاورید. حلال آن را حلال و حرام آن را حرام بدانید (ص ۲۶۵).

دوازدهم. ثمرات پیروی از قرآن

- ۱- هدایت (ص ۲۶۹ - ۲۷۲)؛
- ۲- ترک قرآن موجب ضلالت می شود (ص ۲۷۳ - ۲۷۴)؛
- ۳- اعتصام از ضلالت (ص ۲۷۵)؛
- ۴- اعتصام از لغزش (ص ۲۷۶)؛
- ۵- اعتصام از ذلت (ص ۲۷۶)؛
- ۶- اعتصام از زوال (ص ۲۷۶)؛

سیزدهم. تأکید پیامبر بر قرآن (ص ۲۷۹ - ۲۸۳)

چهاردهم. تعابیر از عترت در حدیث ثقلین

- ۱- عترت (ص ۲۸۹ - ۲۹۷)؛
- ۲- اهل البيت (ص ۲۹۸ - ۳۰۴)؛
- ۳- اهل البيت والعتره. (ص ۳۰۵ - ۳۱۷)؛
- ۴- نسبی / نسبتی (ص ۳۱۸)؛

پانزدهم. صفات عترت در حدیث ثقلین

- ۱- ثقل اصغر (ص ۳۲۱)؛
- ۲- ثقل دیگر (ص ۳۲۲)؛
- ۳- خاصة النبى وحامته (ص ۳۲۲)؛
- ۴- مانند سفینه نوح هستند. (ص ۳۲۳)؛
- ۵- مانند باب حطه هستند. (ص ۳۲۴)؛
- ۶- اولی الناس بالمؤمنین (ص ۳۲۴ - ۳۲۵)؛
- ۷- اعلم الناس (ص ۳۲۵)؛
- ۸- حجة الله على خلقه (ص ۳۲۶).

شانزدهم. تأکيدات پیامبر در مورد عترت

- ۱- در مورد عترت به شما سفارش می‌کنم (ص ۳۲۹ - ۳۳۲)؛
- ۲- خدا را در مورد عترت و اهل بیتم به یاد شما می‌آورم (ص ۳۳۳ - ۳۴۷).

هفدهم. وظایف امت در برابر عترت

- ۱- به آنها تعلیم نکنید چون اعلم الناس هستند (ص ۳۵۱)؛
- ۲- بر آنها سبقت و تقدم نجوید و از آنها باز نمانید که هلاک و گمراه می‌شوید (ص ۳۵۲ - ۳۵۵)؛
- ۳- آنها را نکشید. لا تقهروهم ولا تقصروا عنهم (ص ۳۵۵)؛
- ۴- از آنها فرا گیرید (ص ۳۵۶)؛
- ۵- خدا را در مورد اهل بیت و حقوق آنها یاد کنید (ص ۳۵۷ - ۳۶۴)؛
- ۶- توصیه کنید که با آنها به خیر رفتار شود. (ص ۳۶۴).

هیجدهم. ثمرات اتباع عترت

- ۱- نجات (ص ۳۶۷)؛
- ۲- اعتصام از هلاکت و ضلالت (ص ۳۶۷ - ۳۶۹).

نوزدهم. امیر المؤمنین (علیه السلام)

- ۱- علی مع القرآن والقرآن مع علی (ص ۳۹۶ - ۴۰۰)؛
- ۲- علی مع الحق والقرآن، والقرآن مع الحق (ص ۳۹۷ - ۳۹۸).

و ۴۰۰؛

۳- علیّ سیّد العرب (ص ۴۰۱)؛

۴- اخو الرسول و وزیره و وارثه (ص ۴۰۱)؛

۵- ترد علی الحوض رایته ... فیبیض وجهه ووجه أصحابه. (ص ۴۰۲)؛

۶- ولی المؤمنین / مولی المؤمنین (ص ۴۰۵ - ۴۱۳)؛

۷- خلیفة النبی فی أمّته (ص ۴۱۳).

بیستم. وظایف مردم در برابر امیرالمؤمنین (علیه السلام)

۱- او را ولیّ خود بدانید (ص ۴۱۷ - ۴۲۰)؛

۲- به او اخذ و تمسک کنید (ص ۴۲۱ - ۴۲۲).

بیست و یکم. ثمرات پیروی از امیرالمؤمنین (علیه السلام)

۱- هدایت، و حفظ از ضلالت (ص ۴۲۵).

بیست و دوم. نکات دیگر

۱- احتجاج امیر (علیه السلام) به حدیث ثقلین در روز شورا (ص ۴۲۹ - ۴۳۸)؛

۲- بیان جناب ام سلمه به مولی ابی ذر در جنگ جمل (ص ۱۲۱ تا ۱۲۳

و ۳۹۶).